

tura Ungherese e il cristianesimo (Ipotesi di lavoro e proposte di ricerca)" – követőleg: 1. „Le origini. La cristianizzazione del popolo ungherese.” (Az eredetek. A magyar nép keresztény hitre való térítése.) 2. „Paganesimo, cultura popolare e il cristianesimo”. (Pogányság, népműveltség és kereszténység.) 3. „Rapporti italo–ungheresi nel Medioevo”. (Olasz–magyar kapcsolatok a középkorban.) 4. „L’Umanesimo, Rinascimento, Barocco”. (A humanizmus, a reneszánsz és a barokk.) 5. „Rapporti italo–ungheresi nei secoli XVIII–XIX°.” (Olasz–magyar kapcsolatok a XVIII–XIX. században.) 6. „La ricerca di Dio nella cultura nei secoli XIX°–XX°.” (Isten-keresés a XIX–XX. század kultúrájában.) 7. „Un capitolo della storia dei rapporti tra l’Italia e l’Ungheria (1945–1956)” (Itália és Magyarország közti kapcsolatok történetének egy fejezete /1945–1956./) 8. „Relazioni di chiusura.” (Záró előadások.)

Az idegen nyelvű I. kötet utolsó darabja a pápának a kongresszusnak öt Castelgandolfóban felkereső részvevőhöz intézett beszédét tartalmazza (473–477.: „Indirizzo di saluto di Papa Giovanni Paolo II° ai partecipanti del IV° Congresso Internazionale di Studi Ungheresi. Castelgandolfo, 14 settembre 1996.”).

A II. és a III. kötet a magyar nyelvű előadásokat adja közre. A II. kötetben a „Régi magyar kultúra” valamint „Népi kultúra és a kereszténység”, illetve „Nyelvünk és a kereszténység”, a III. kötetben az „Irodalom és művelődés”, „Kereszténység és nemzettudat”, „Iskola és könyvtár” fejezetekben találjuk az előadók nevét és tanulmányaik címét.

VARGA IMRE

T. Erdélyi Ilona: Politikai restauráció és irodalmi újjászületés. Értékek és eszmények a reformkor hajnalán. Bp. 1998. Balassi K. 156 l.

A kötet az 1815-ös Bécsi Kongresszus és az 1830-as júliusi párizsi forradalom közötti időszak politikai és szellemi eseményeit veszi számba. Az egyes fejezetek azt a kettősséget világítják meg, amit a szerző a címben is kifejezésre

juttatott: egyrészt a Habsburg Birodalomban a hatalomnak és a feudalizmusnak a megszilárdítását, másrészt a magyar irodalom – ismételt – újjászületését, amely az 1790-es évek derekán elszünetelt súlyos csapások után ekkor vette kezdetét. („Ismételtnék” mondható, hiszen a történelem folyamán nem először kellett irodalmunknak újjászületnie.) A rendkívül gondolatgazdag tanulmány főleg e korszak azon mozzanatait emelte ki fejezeteiben, amelyekről a szerző úgy vélte, hogy leginkább tekinthetők a reformkori irodalmi fellendülés előzményeinek. E jelenségeket mindig annak a történeti realitásnak a keretében vizsgálta, amely szerint Magyarország a Habsburg Birodalom részeként, sok szállal kapcsolódott Bécs szellemi élete mellett az észak-olasz régiók művelődési viszonyaihoz és más német nyelvterületek politikai és irodalmi mozgalmaihoz is. A komparatista módszer alkalmazása során jó eszköznek bizonyult néhány jellegzetes monarchia-beli folyóiratnak a felhasználása.

T. Erdélyi Ilona ezen fejezetei is bizonyítják, hogy a folyóiratok elemzése és összehasonlítása nem csak sajtótörténeti szempontból, hanem az irodalom- és eszmetörténet számára is hasznos eredményekkel jár. Igaz, hogy a könyv első fejezetében (17.1.) említett és a Ratio Educationisba is felvett iskolai újságolvasás programja – néhány kivételtől eltekintve – végül is nem valósult meg, a 18. század végétől kezdve a Birodalom egyes országaiban így is kibontakozott a sajtó mindkét formája, a hírlap- és a folyóiratirodalom egyaránt. A 19. század eleji osztrák, olasz és magyar sajtó kifejlődése és színvonalbeli kiteljesedése inkább a Metternich által Párizsban megismert napóleoni sajtópolitika megvalósításával lehetett összefüggésben: a kancellár Bécsbe történt visszatérése után ugyanis súlyt helyezett arra, hogy a kormányhoz közel álló, színvonalas lapok induljanak. A cenzúra helyett a lapoknak a hatalom szolgálatába való állítása került előtérbe. E körülmény még inkább alátámasztja a szerző azon feltevését, hogy az általa vizsgált három birodalmi lap: a bécsi *Erneuerte Vaterländische Blätter*, a milánói *Biblioteca Italiana* és a *Tudományos Gyűjtemény* megjelentetése fel-

sőbb körök támogatásával történt. Új eredményekhez vezetett az említett – és irodalomtörténetírásunk által még nem érintett – olasz folyóirat magyar vonatkozásainak feltárása is. Kimutatást nyert pl., hogy Almási Balogh Pál is olvasója volt az olasz folyóiratnak és az ott olvasott cikkeket később felhasználta a *Tudományos Gyűjteményben*, majd a *Tudománytárban*.

Természetesen a milánói lapnál szorosabb volt az a kapcsolat, ami a *Tudományos Gyűjteményt az Erneuerte Vaterländische Blätterhez* fűzte. A szerző behatóan foglalkozott a magyar folyóirat bécsi, sőt, franciaországi visszhangjával is. A *Tudományos Gyűjtemény* e visszhangját joggal tekintette annak a kultúráközvetítő program folytatásának, ami Schedius *Zeitschrift von und für Ungarn* c. lapjával vette kezdetét. (Érdekes lenne kimutatni, hogy ugyanaz a program mennyire volt valóban ugyanaz: a 18. század végi patrióta indítékú, és a magyar művelődés létét bizonyítani kívánó, a kultúrbarbárság vádjait cáfolni akaró törekvések mennyiben tértek el a 19. század eleji birodalmi patriotizmustól.)

T. Erdélyi Ilona könyvének további fejezeteiben behatóan foglalkozik a nacionalizmus és a patriotizmus kérdéseivel és a hazai polgári patriotizmus kialakulásával. E témák, amelyek az utóbbi évtizedekben inkább ideológikus magyarázatokra találtak, ezúttal a történeti-irodalomtörténeti tények alapján kerülnek tárgyalásra. Ezáltal e fejezetek is hozzájárulnak ahhoz, hogy eltávolodjunk mind az ideológiák, mind az aktualizálások torzító hatásaitól.

KÓKAY GYÖRGY

Tudománytár (1834–1844). Repertórium.

Összeállította: RÓZSA Mária. Bp. 1999. Országos Széchényi Könyvtár, 221 l. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai, Új sorozat 9. Szerk. P. VÁSÁRHELYI Judit.)

Több okból vettem örömmel kézbe reformkorunk egyik fontos folyóiratának repertóriumát. A közvetlen, a kutatásban tapasztalható hasznosságért kifejezhető hála szempontját ez-

úttal megelőzi annak tudomásul vétele, hogy nemzeti könyvtárunk tudományos tevékenysége nem szünetel, az RMNy-munkálatok mellett az újabb korszakok kutatói is bőségesen merítenek a könyvtár anyagából; így jelzik: a tudományos közvélemény továbbra is számíthat az OSzK régebben erőteljesebb, inkább látható részvételére a tudományos munkamegosztásban. Szerencsés gondolatnak bizonyult a *Tudománytár* repertóriumának kiadása, mivel a folyóirat kiadása jelezte: nem csekély erőfeszítések és viták, személyes kontroverziák és elodázódó önmeghatározások után végül az „akadémiai mozgalom” konkrét, kivitelezhető és gyors eredménnyel kecsegtető feladatra lélt. A *Tudománytár* megjelenetése már csak azért is időszzerű volt, mert megvalósult egy olyan periodikum, amely a magyar és a külföldi tudományosság kapcsolattartását szolgálta; méghozzá oly módon, hogy a külföldi írásbeliség leginkább tanulságokat hozható eredményeit magyar nyelven adta közre. Az már a jövő kutatásának feladata lesz, hogy kiderítse: Schedel-Toldy Ferenc külföldi utazása mennyiben járult hozzá a folyóirat arculatának formálódásához, illetőleg, az ő külföldi kapcsolatainak mennyi része volt abban, hogy a *Tudománytár* (melynek egyébként első szerkesztője volt) egyesítette egy „referáló” és egy kutatói beszámolókat közlő orgánus sajátosságait. A *Tudománytár* abban a tíz esztendőben jelent meg, amelyben az egyes szaktudományok magyar terminológiáját igyekeztek megteremteni írónk–tudósaink, de a fennállás tíz esztendeje Goethe világirodalom-gondolatának magyar népszerűsödéséé is. Annak felismeréséé, hogy nem elég befelé figyelni, nem elég az irodalmi művek magyaritása, szemmel kell tartani: miként értelmezik másutt az irodalmi/tudományos alakulástörténetet, miféle újabb tudomány/irodalomelméleti megfontolások szerint végzik külföldön munkájukat a tudósok/kritikusok. Olyan nemzeti tudomány eszméje és eszménye lebégett az akadémikusok előtt, akik a *Tudománytár* létrehozásában jeleskedtek, amely az európai mozgalmakkal való együttgondolkodás, a világirodalmi fejleményekkel való lépéstartás